

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-н Дора Левтерова-Гаджалова

на материалите, представени за участие в конкурс

за заемане на академичната длъжност „доцент“

в Софийски университет „Св. Климент Охридски“

по област на висше образование Педагогически науки

професионално направление 1.2. Педагогика (Логопедия)

В конкурса за „доцент“, обявен в Държавен вестник, бр. 48 от 28.06.2022 г. за нуждите на катедра Логопедия към Факултет по науки за образованието и изкуствата, като кандидат участва Елена Кирилова Бояджиева – Делева.

1. Общо представяне на получените материали

Със заповед № РД-38-392 от 13.07.2022 г. на Ректора на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ съм определена за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ в Софийски университет по област на висше образование Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика (Логопедия), обявен за нуждите на катедра Логопедия към Факултета по науки за образованието и изкуствата.

За участие в обявения конкурс е подал документи единствен кандидат д-р Елена Кирилова Бояджиева - Делева

Представеният от д-р Елена Кирилова Бояджиева - Делева комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на Софийски университет.

Кандидатът д-р Елена Бояджиева - Делева е приложила за участие в конкурса общо 31 научни труда, 2 студии, 3 самостоятелни монографии, 1 глава от колективна монография, 1 учебник, 24 статии, 3 постера от конференции. Приемат се за рецензиране 31 научни труда, които са извън дисертацията и се отчитат при крайната оценка. Не се рецензират научни трудове по дисертацията за ОНС „доктор“ и 3-те постера, свързани с научни разработки. Разпределението на научните трудове по съответни рубрики, в страната и в чужбина, е както

следва 3 монографии на български език, 1 учебник на български език, 2 студии на български език, 1 глава от монография на английски език индексирани в Scopus, Scopus ID 8.5066E+10, 21 статии на български език от които 1 статия индексирани в Web of Science, 1 статия индексирани в EBSCO, Index Copernicus, EuroPub и Global Impact & Quality Factor (GIF 1.822 за 2018), 13 статии в Национален референтен списък на НАЦИД и 3 статии на английски език, от които 2 статии са индексирани в EBSCO, Index Copernicus, EuroPub, CEEOL, Scilit и Global Impact & Quality Factor (GIF 1.822 за 2018). Всички представени научни труда са с пълнотекстово съдържание.

Изпълнението на минималните национални изисквания по чл. 26 от ЗРАСРБ по научна област 1. Педагогика, професионално направление 1.2. Педагогика – Логопедия от д-р Елена Бояджиева – Делева е както следва

група от показатели А	50
група от показатели В	100
група от показатели Г	517,5
група от показатели Д	340
група от показатели Е	135

Видно е че минималните национални изисквания се покриват двукратно повече от изискуемите от кандидата в обявения конкурс.

2. Кратки биографични данни на кандидата

Д-р Елена Бояджиева е бакалавър по Логопедия, магистър по Логопедия и магистър по Специална педагогика (Кинезитерапия при лица с невросоматични заболявания) от Софийски университет. Получава ОНС „Доктор“ по професионално направление 1.2. Педагогика, Специална педагогика – Логопедия.

Работи като стажант-логопед в Национален център за социална рехабилитация – Дневен Център „Свети Мина“, като логопед в 28 СОУ „Алеко Константинов“. От 2009 г е асистент в катедра „Специална педагогика и логопедия“, а от 2018 г. е главен асистент. Владее английски, френски и руски език. Има участие в 9 проекта, като един от тях е по програма Erasmus + и един по програма COST, 9 обучителни семинара по покана на външни организации. Координатор на Терапевтичната зала на Факултета по Науки за образованието и изкуствата (от 2019 г., след възобновяване на дейността на залата). Член на редакторския борд на сп. Педагогика (Education Journal, EDU, ISSN print 2327-2600, ISSN online 2327-2619). Съучредител

на Сдружение Частно практикуващи логопеди (СЧПЛ), август 2019 г., и член на Управителния съвет на позиция Секретар до 2021 г. Член на Международна асоциация на специалистите по терапевтично тейпиране МАСТерТ от 2021 г. Член на групата Мрежа на доверените логопеди към Асоциация лицево-челюстни аномалии (АЛА), от 2015 г. Член на Сдружението на логопедите в България от септември 2004 г. до август 2019 г. Участие в експертна група към НАОА за провеждане на акредитация на ОНС „доктор” по специалност логопедия в ЮЗУ „Неофит Рилски”, (март-април 2012 г.) и за провеждане на програмна акредитация на ОКС „Бакалавър“ и ОКС „Магистър“ по специалност Логопедия в ЮЗУ „Неофит Рилски“ (юни-юли 2015 г.). Собственик и управител на Логопедичен център „ЕЛБО“, от 2013 г.

3. Обща характеристика на дейността на кандидата

Д-р Елена Бояджиева – Делева преподава учебните дисциплини „Невропсихология“, „Комуникативни нарушения при краниофациални малформации“, „Нарушения на речевата плавност“, „Придобити дизартрични и дисфагични нарушения“, „Приложение на лечебния масаж в логопедията“, „Планиране и структуриране на логопедичната терапия“ в специалност „Логопедия“, ОКС „Бакалавър“. В ОКС „Магистър“ в МП „Комуникативни нарушения на развитието (КНР)“, МП „Логопедия (за завършили други специалности)“ – редовна и задочна форма преподава учебни дисциплини като „Диагностика и терапия на езиковите нарушения на развитието“, „Диагностика и терапия при детски аутизъм“, „Придобити езикови нарушения“ и други. Ръководител е на преддипломна /стажантска/ практика на студенти. Ръководи студенти за участие в Студентски научни форуми. Работи със студенти и докторанти по проекти и по доброволчески инициативи.

Оценка на научната и научно-приложна дейност на кандидата

В представените 3 самостоятелни монографии, д-р Бояджиева разглежда проблемите на говорните нарушения в детска възраст. В монографията „Диагностика на говора и нарушенията му в детска възраст“ се интерпретират етиопатогенезата на говорните нарушения в детска възраст, с внесен сравнителен и критичен анализ на клиничната им картина. Систематизират се методите за скрининг и диагностика на говорните нарушения от гледна точка на приликите и разликите в начина на оценка, съдържанието и процедурите, както и психометричните показатели, които трябва да покриват. Представя се в завършен вид стандартизираната авторска батерия Тест за орални моторни способности (ТОМС).

В монографията „Оромоторна логопедична терапия: Теоретични аспекти и практическо приложение“ се поставя фокус на оромоторната терапия („Приложение на лечебния масаж в логопедията“, „Комуникативни нарушения при краниофациални малформации“, „Придобити дизартрични и дисфагични нарушения“, „Дизартрични и дисфагични нарушения на развитието“ и др.). Като приносен аспект се очертава детайлното систематизиране на средствата на логопедичната оромоторна терапия според принципите на медицинската рехабилитация, и описанието на мио-гимнастиката като система от упражнения, различна от класическата артикулационна гимнастика. Представени са различни техники за отделни видове масажи. Специално внимание е отделено на пасивните средства на оромоторната терапия: масаж, постизометрична релаксация, както и на мануалните и постурални маневри, прилагани при дисфагия и някои форми на дисфония.

Монографията *Говорно, езиково и когнитивно развитие при деца с церебрална парализа* анализира интердисциплинарна проблематика на сложната патология на детската церебрална парализа над езиковото, говорното и познавателното развитие. Представен е подробен преглед на типичното развитие на моториката, езика, говора и когнитивните процеси в ранна и предучилищна възраст. Детайлно се разгледани особеностите в развитието на тези сфери при деца с церебрална парализа. Данните, получени от авторовото експериментално изследване, подчертават актуалността на темата и на труда, пряко свързана с необходимостта да се стигне до специализирани и същевременно комплексни логопедични терапевтични стратегии за дизартрията в детска възраст и съпътстващите я нарушения.

„Сборникът формуляри за логопедичната практика. Помагало за студенти по логопедия“ включва бланки и формуляри, предназначени за диагностичната, терапевтичната и консултативната работа, *анкета за игровата дейност* на деца от предучилищна и начална училищна възраст. Представен е Картинен тест за диагностика на артикулация и фонология.

В представената глава /в съавторство/ от книгата „*Managing Children with Developmental Language Disorder: Theory and Practice Across Europe and Beyond*“ се внася хронологичен анализ на развитието на логопедичната теория, практика и квалификационни дейности в България.

Двете представени студии в конкурса са свързани с диагностика на оралните моторни способности, отнасящи се до говора и процесите извън него (хранене и орален праксис) на деца между 4 и 7-годишна възраст с ограничен фонемин инвентар и/или силно неразбираема реч, както и с съпоставителен анализ на няколко модела на вербалната комуникация, обясняващи връзките

между равнищата на концептуално-лингвистично познание, инструментални процеси на обработка на информацията при говорна продукция и говорна перцепция и паметови операции.

Публикуваните статии обхващат няколко научни и приложни пространства:

- консултиране на фамилния и училищния контекст [1], логопедична подкрепа [2], педагогически методи и логопедична терапия [3]; превенция и ранна интервенция [6], необходимост от артикулационна терапия [8], класификация на упражнения [22]

- детска говорна апраксия [4], детски аутизъм [5], специфично езиково нарушение [7], аутистичен спектър [10], езикови нарушения [15], говорни нарушения [12], [13], деца със заекване [16], афазия и дизартрия [18];

- диагностика на играта при специални образователни потребности [17], нива на сложност в диадохокинетичните задачи [24], граматични способности и мисловни операции при церебрална парализа [24];

- телепрактика [11], [14], [19];

- дигитални ресурси за обучение на студенти [20], [21].

Видно от представената научна продукция, д-р Бояджиева – Делева има задълбочени интереси в областта на логопедичната теория и практика, които обхващат както проучвания на отделни езикови и говорни нарушения, така и проблеми на диагностиката и терапията. Прави впечатление, иновативния характер на научните търсения на кандидата в конкурса с разработките за логопедичната телепрактика и дигиталните ресурси за обучение на студенти по логопедия. В този контекст, приносните моменти в научната продукция на д-р Бояджиева – Делева извеждат многопластови измерения в логопедичната практика.

Най-значимите научни и научно-приложни приноси на д-р Елена Бояджиева – Делева могат да се обособят в няколко аспекта:

- създаване и стандартизиране на авторска батерия Тест за орални моторни способности (ТОМС), който намира и може да намери още по-широко приложение в логопедичната практика.

- интерпретиране и систематизиране на средствата на логопедичната орomotorна терапия и анализира с описания и примери мио-гимнастиката като допълваща, подкрепяща или заместваща традиционната артикулационна гимнастика.

- структуриране и презентирание на комплексни логопедични терапевтични стратегии за дизартрията в детска възраст и съпътстващите я нарушения.

Задълбочените научни проучвания на д-р Елена Бояджиева – Делева не са останали незабелязани от широката научна общност. Напротив, нейни трудове са широко цитирани от българската и международната научна общност и цитиранията на нейни публикации са както следва:

1. *Web of Science Clarivate Analytics* /1950г. - 2022 г./ – 7 цитирания

2. *Scopus ELSEVIER* /1960 г. - 2022 г./ – 2 цитирания на 1 индексирани документ

h-index: 1

3. *ScienceDirect* – 1 цитирание

4. цитирания, установени по традиционен начин, *Google Scholar*, *Google Books* – 28 цитирания

5. Индексирани публикации

5.1. *Central and Eastern European Online Library /CEEOL/* – 3 публикации

5.2. *Российский индекс научного цитирования eLIBRARY.ru /РИНЦ/* – 1 публикация

Отделно, кандидатът д-р Елена Бояджиева – Делева извежда информация за още 28 цитирания в български и чуждестранни научни трудове.

4. Оценка на личния принос на кандидата

Приемам, че формулираните приноси и получени резултати са лична заслуга на кандидата д-р Елена Бояджиева - Делева.

5. Лични впечатления

Не познавам лично кандидата д-р Елена Бояджиева - Делева.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Документите и материалите, представени от д-р Елена Бояджиева - Делева **отговарят на всички** изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на СУ „Св. Климент Охридски“.

Кандидатът в конкурса е представил **достатъчен** брой научни трудове, публикувани след материалите, използвани при защитата на ОНС „доктор“. В работите на кандидата има оригинални научни и приложни приноси, които са получили международно признание като представителна част от тях са публикувани в списания и научни сборници, издадени от международни академични издателства. Теоретичните му разработки имат практическа приложимост, като част от тях са пряко ориентирани към учебната работа. Научната и преподавателската квалификация на д-р Елена Бояджиева - Делева е **несъмнена**.

Постигнатите от д-р Елена Бояджиева - Делева резултати в учебната и научно-изследователската дейност, **напълно** съответстват на минималните национални, приети във връзка с Правилника за приложение на ЗРАСРБ.

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни, научно-приложни и приложни приноси, намирам за основателно да дам своята **положителна** оценка и да препоръчам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на Факултет по науки за образованието и изкуствата на Софийски университет „Св. Климент Охридски“, за избор на д-р Елена Бояджиева - Делева на академичната длъжност „доцент“ в СУ „Св. Климент Охридски“ по: област на висше образование Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика (Логопедия).

10.11.2022 г.

Рецензент:

(проф. дпн Дора Левтерова - Гаджалова)